

УДК 636.13.082(477)

ДИНАМІКА ПОГОЛІВ'Я І ПОКАЗНИКИ СЕЛЕКЦІЙНИХ ОЗНАК ЧИСТОКРОВНОЇ ВЕРХОВОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ В УКРАЇНІ

Ткачова І. В., к. с.-г. н., с.н.с.
Інститут тваринництва НААН

Розглянуто динаміку поголів'я коней чистокровної верхової породи вітчизняної селекції за останні 15 років та розподіл відтворювального складу у суб'єктах племінної справи. Оцінено та проаналізовано показники селекційних ознак (жвависть, призова роботоздатність, розвиток промірів) молодняку чистокровної верхової породи. Визначено порівняльну динаміку абсолютних рекордів жвавості (с) на класичні дистанції (м) коней чистокровної верхової породи вітчизняної і світової селекції. Оцінено екстер'єрні та промірні показники коней різних статевовікових груп, встановлено відповідність цих показникам вимогам до стандарту породи.

Ключові слова: коні, чистокровна верхова порода, селекція, жвависть, призова роботоздатність, проміри тіла, екстер'єр

Коней чистокровної верхової породи розводять в Україні з кінця XVIII сторіччя. Ця порода є однією з найбільш популярних у вітчизняних заводчиків. В Україні коней чистокровної верхової породи використовують у двох основних напрямках – у скаковій індустрії та для схрещування з напівкровними породами, зокрема – з українською верховою, з метою удосконалення екстер'єрних і функціональних ознак. Першість у розведенні коней чистокровної верхової породи і проведенні скакових випробувань належить США, Австралії, Ірландії та Великобританії [1].

Основною селекційною ознакою при роботі з кіньми чистокровної верхової породи є їх скаковий клас [2-3]. При цьому не менш важливим завданням є збереження та удосконалення типу будови тіла, притаманного чистокровній верховій породі, калібру та екстер'єру коней [4], адже розвиток важелів руху та загальний розвиток є запорукою високої жвавості та дистанційності чистокровного молодняку [5].

Основним завданням в селекційному процесі з обмеженим поголів'ям чистокровної верхової породи в Україні є добір коней до племінного ядра з найвищою племінною цінністю за комплексом селекційних ознак. Отже, моніторинг селекційних ознак визначає актуальність проведених досліджень.

Метою досліджень було здійснення аналізу динаміки поголів'я коней чистокровної верхової породи вітчизняної селекції та оцінки показників селекційних ознак, що змінювались під впливом селекційного процесу за останні 15 років.

Матеріали та методи досліджень. Матеріалом для досліджень слугувала база даних, створена за матеріалами первинного племінного обліку, звітів про випробування коней, результатами експертної оцінки сучасного племінного складу чистокровної верхової породи коней української селекції. У статистичних розрахунках врахований весь відтворювальний склад породи в Україні у динаміці, за виключенням коней з непідтвердженим походженням.

За результатами скакових сезонів проведена оцінка різних статевовікових груп коней за типом тілобудови, промірами та призовою роботоздатністю. Оці-

нювання коней здійснювали комісійно за 10-бальною шкалою з урахуванням типовості, породності, розвитку окремих статей, недоліків і вад екстер'єру, згідно з інструкцією з бонітування [6]. Призову роботоздатність коней оцінювали за показниками: кількість молодняку, випробуваного у 2-3-річному віці і старшого віку; кількість виступів; виграш та зайняті призові місця у групових, іменних, традиційних та міжнародних скачках; відсоток перших місць від кількості виступів; доля переможців традиційних призів; середня дистанція перемог; кількість переможців традиційних скачок за міжнародною класифікацією; сума виграшу і середня сума виграшу на одного коня; індекс успіху.

Результати досліджень. На початку 1990-х років на території СНГ нараховувалося 1568 голів племінних коней чистокровної верхової породи, в тому числі 158 гол. жеребців-плідників і 1410 племінних кобил. В Україні нараховувалося 406 голів чистокровних коней, в тому числі 36 жеребців і 370 кобил, що складало 25,9 % від усього поголів'я СНГ. Від того, динаміка племінного поголів'я дещо коливалася: зменшилося максимально у 2005 році (до 256 гол.), з 2006 року збільшилося (на 16,6 %) і стабілізувалося (рис. 1).

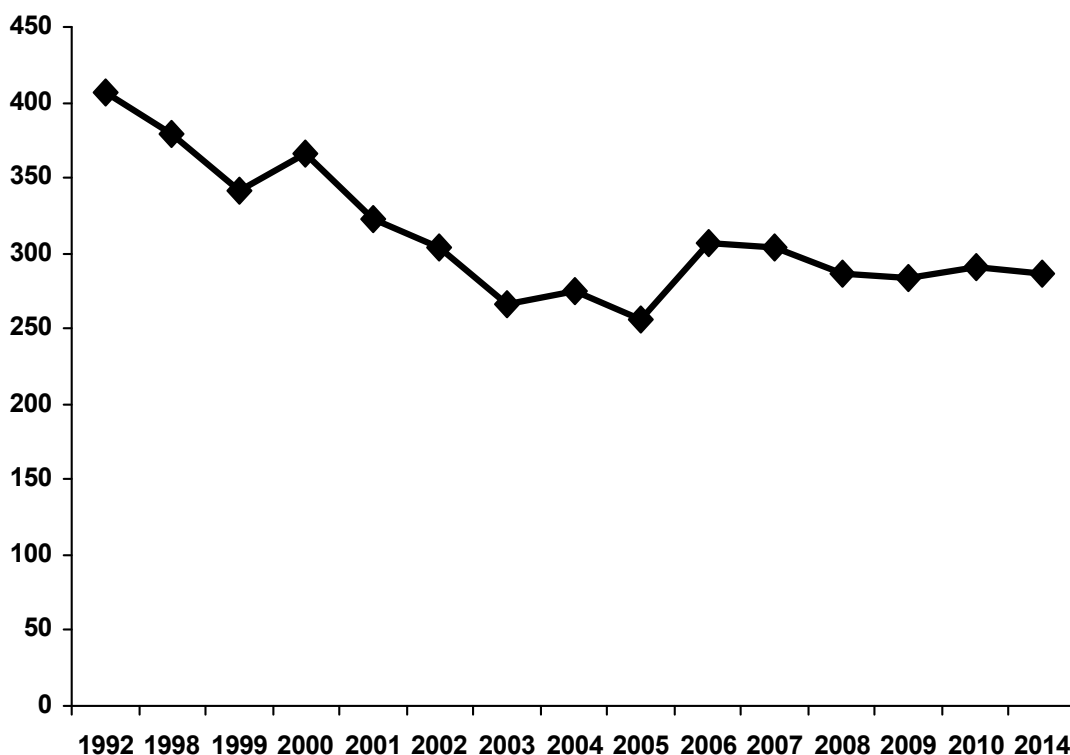

Рис. 1. Динаміка поголів'я чистокровної верхової породи в Україні.

За останні десять років в породі відбулися значні зміни, як за формою власності господарств, так і за чисельністю відтворювального складу. Так, на 1.01.1995 року весь відтворювальний склад сконцентровано переважно в чотирьох державних кінних заводах, а протягом наступних десяти років (1996-2005) поголів'я конематок зменшилося на 5,6 % і було розподілене між 10 суб'єктами племінної справи (табл. 1).

З 2006 року відтворювальне поголів'я коней чистокровної верхової породи стабілізувалося за чисельністю, і на сьогодні її племінне ядро складається з 33 жеребців-плідників і 351 племінної кобили.

При цьому в державних кінних заводах утримують 35,9 % поголів'я, у приватних та господарствах асоціативного типу – 64,1 % племінного поголів'я.

Таблиця 1

Розподіл відтворювального складу чистокровної верхової породи за категоріями господарств України у період 1998-2014 рр.

РОКИ	Державні кінні заводи		Господарства асоціативного типу і приватні власники		Всього
	п	%	п	%	
1998	230	60,7	149	39,3	379
1999	214	62,6	128	37,4	342
2000	253	69,1	113	30,9	366
2001	214	66,5	108	33,5	322
2002	182	59,9	122	40,1	304
2003	160	60,2	106	39,8	266
2004	168	61,1	107	38,9	275
2005	122	47,7	134	52,3	256
2006	114	37,1	193	62,9	307
2007	110	36,2	194	63,8	304
2008	93	32,4	194	67,6	287
2009	137	48,4	146	51,6	283
2010	141	48,5	150	51,5	291
2014	102	35,9	182	64,1	284

Розподіл по суб'єктах племінної справи загального поголів'я з урахуванням ремонтного молодняку чистокровної верхової породи вітчизняної частини популяції представлений у таблиці 2.

За даними кількісного аналізу чверть усього маточного поголів'я зосереджена у приватному кінному заводі «Мілленіум» Донецької області. В цьому ж суб'єкті господарювання утримується 31,1 % усього поголів'я чистокровної верхової породи України. З державних кінних заводів більшість поголів'я утримується в Дніпропетровському кінному заводі – 17,8 % загального і 12,7 % - маточного поголів'я породи.

В державних кінних заводах – філіях ДП «Конярство України», таким чином зосереджено 44,3 % загального поголів'я чистокровної верхової породи України, у приватних і господарствах асоціативного типу – 55,7 %.

Таблиця 2

Розподіл чистокровної верхової породи по суб'єктах племінної справи

Суб'єкти племінної справи	Наявність на 01.01.2014 р., гол.							
	всього		жеребців-плідників		маток		ремонтного молодняка	
	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%
Дніпропетровський кінний завод № 65*	139	17,8	6	18,2	32	12,7	101	20,4
Онufріївський кінний завод № 175* Кіровоградської обл.	63	8,1	1	3,0	30	12,0	32	6,5
Деркульський кінний завод № 63* Луганської обл.	52	6,7	3	9,0	30	12,0	19	3,8
Стрілецький кінний завод № 60* Луганської обл.	91	11,7	3	9,0	28	11,2	60	12,1
Всього по державних кінних заводах:	345	44,3	13	39,4	120	47,8	212	42,8
А/ц № 10 СПДП «Ілліч-Агро Донбас ВАТ «ММК ім. Ілліча» Донецької обл.	55	7,1	2	6,0	15	6,0	38	7,7
ПП «Кінний завод «Мілленіум» Донецької обл.	242	31,1	10	30,3	64	25,0	168	33,9
ТОВ «Росія» Донецької обл.	30	3,9	1	3,0	10	4,0	19	3,8
ПП «Мустанг» заводчик Федоров» Кіровоградської обл.	75	9,6	5	15,2	30	12,0	40	8,1
ПСП ім. Шевченка Кіровоградської обл.	32	4,1	2	6,0	12	4,8	18	3,6
Всього по приватних і господарствах асоціативного типу:	434	55,7	20	60,6	131	52,2	283	57,2
ВСЬОГО В УКРАЇНІ:	779		33		251		495	

Примітка. * – філії ДП «Конярство України».

Найбільш інформативну оцінку еволюції чистокровної верхової породи надають результати випробувань молодняка 2-річного віку на іподромах, адже коні саме цього вікового періоду представлені найбільшою кількістю, а їх показники свідчать як про скаковий потенціал популяції, так і про її призову скоростиглість. Аналіз результатів випробувань і показників експертної оцінки типу та екстер'єру коней чистокровної верхової породи 2-річного віку у період інтенсивних випробувань (2000-2010 рр.) наведений в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати випробувань молодняку 2-річного віку чистокровної верхової породи (2000-2010 рр.)

Рік	Кількість, гол.					Загальна сума виграшу (балів)	Середня сума виграшу на 1 гол. (балів)	% 1 місце від числа виступів	% переможців традиційних призів	Середня оцінка екстер'єру
	випробувано	виступів	перших місць	переможців традиційних призів	призерів традиційних призів					
2000	95	285	56	17	53	7060,5	74,3	20,2	18,5	7,20
2001	121	362	64	17	52	11773,0	93,4	17,7	13,5	7,18
2002	86	233	50	16	40	11250,2	130,8	21,5	18,6	7,42
2003	48	107	27	4	6	7536,5	157,0	25,2	8,3	7,24
2004	65	157	33	8	11	8334,0	126,3	21,0	12,1	7,02
2005	46	132	23	6	20	10811,5	235,0	17,4	13,0	6,98
2006	87	247	24	15	23	22089,0	253,9	9,7	17,2	6,72
2007	34	84	12	3	13	5231,0	153,9	14,3	8,8	6,78
2008	40	105	13	6	21	36930,0	922,9	12,4	15,0	7,78
2009	43	108	23	7	47	14580,0	339,1	21,3	16,3	6,99
2010	53	125	19	7	29	6110,0	115,3	15,2	13,2	7,19

Показники рекордів коней чистокровної верхової породи вітчизняної селекції наведені в таблиці 4.

Порівнянням динаміки абсолютних рекордів жвавості на всі дистанції встановлено (рис. 2), що коні вітчизняної селекції не набагато поступаються за цією ознакою коням світової селекції, зокрема країн з розвиненою скаковою індустрією (Англія, Ірландія, Франція, США, Канада). Цей фактор може бути обумовлений тим, що в Україні тривалий час коней чистокровної верхової породи розводили в умовах набагато гірших, ніж в цих країнах. Частка породи в Україні є мізерною у порівнянні зі світовим поголів'ям і складає 0,63 % від загальної кількості представників породи. За надто обмеженого маточного ядра (n=251) для запобігання інбредної депресії, ведення ефективної селекції можливе лише при використанні імпорتنих плідників. Вузька спеціалізація, виключно чистопорідне розведення, призвело до того, що жодна країна, не зважаючи на рівень технологічного забезпечення, не в змозі удосконалити породу без використання імпортного генофонду. Разом з тим є досить широкий спектр прийомів для подальшого удосконалення вітчизняної частини популяції.

Хоча основною селекційною ознакою коней чистокровної верхової породи є жвавість і скаковий клас, втім, при плануванні підборів враховуються також і показники промірів та оцінку типу і екстер'єру, яка визначається комісійно щороку під час іподромних випробувань молодняку.

Таблиця 4

Рекорди жвавості коней чистокровної верхової породи вітчизняної селекції

Дистанція, м	Жвавість, хв.с	Дані про коня (кличка, стать, вік, походження)	Заводчик	Іподром, рік встановлення рекорду
1000	0.59,0	Дагес, ж. 1993, (Гобой – Десна)	Деркульський к.з.	Одеса, 1996 р.
1200	1.11,2	Діска, к. 1978 (Стойкій – Дактіль)	Онуфріївський к.з.	Тбілісі, 1984
1400	1.24,0	Шлюпка, к., 1974 (Приз – Шаланда)	Дніпропетровський к.з.	Ростов-на-Дону, 1977
1500	1.32,8	Джилльда, к. 1992 (Дамас – Дружба)	Деркульський к.з.	Одеса, 1995
1600	1.37,0	Бронха, гн. к., 1961 (Харьков – Бравада)	Онуфріївський к.з.	Львів, 1964
1800	1.51,6	Чакра, к., 1998 (Чіф Нідабех – Басма)	Згара К.К.	Одеса, 1997
2000	2.02,5	Робертіні, ж., 2004 (Best of The Best – Rushing River)	ТзОВ «Спортивний клуб «Арсенал»	Львів, 2009
2400	2.28,0	Гімн, ж. 1989, (Майкоп – Гранга)	Дніпропетровський к.з.	Одеса, 1994
2800	3.00,4	Радіус, ж., 1992 (Суздаль – Ратуша)	Дніпропетровський к.з.	Одеса, 1995
3000	3.27,5	Едінген, ж., 2006 (Грін Берріз – Елегія)	ПП «Мустанг «Конезаводчик Федоров»	Львів, 2009
3200	3.24,0	Гімн, ж. 1989, (Майкоп – Гранга)	Дніпропетровський к.з.	Львів, 1994
4000	4.20,0	Бокал, ж., 1982 (Ават – Бадейка)	Онуфріївський к.з.	П'ятигорськ, 1986

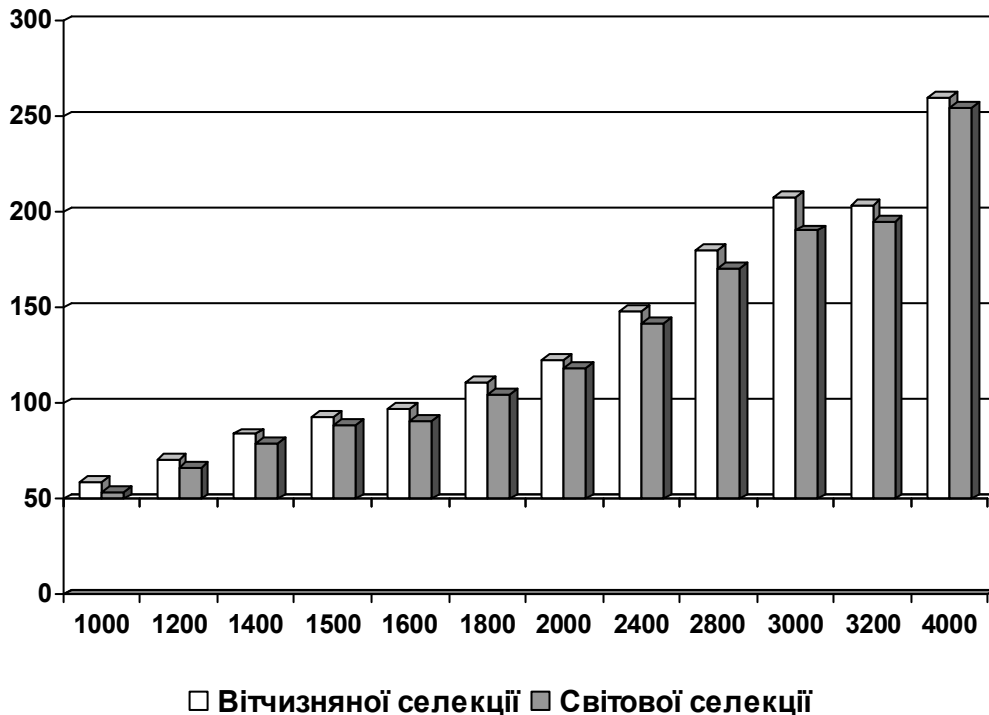

Рис. 2. Порівняльна динаміка абсолютних рекордів жвавості (с) на класичні дистанції (м) коней чистокровної верхової породи вітчизняної і світової селекції.

Оцінка промірів молодяку у розрізі статевовікових груп за 5 суміжних років показала (табл. 5) коливання показників по роках. Водночас, в середньому вони здебільшого відповідають вимогам контрольної шкали.

Зокрема, висота в холці коней 2-річного віку в середньому дещо нижче контрольного показника і становить у жеребців 157,2-160,8 см (стандартний показник - 160,0 см), кобил – 156,0-159,9 см (стандартний показник – 157,0 см). Обхват грудей значно перевищує показник контрольної шкали і становить у жеребців 2-річного віку 174,7-183,6 см (стандартний показник - 170,0 см) у кобил – 173,2-184,0 см (стандартний показник - 170,0 см). Обхват п'ястка у коней 2-річного віку перевищує показник контрольної шкали через спрямовану селекційну роботу з підвищення костистості чистокровних коней, зміцнення їх кінцівок. Обхват п'ястка коливається у межах 19,31-20,21 см у жеребців (стандартний показник - 19,7 см) і 18,25-19,93 см у кобил (стандартний показник - 19,0 см).

Коні 3-річного віку за висотою в холці відповідають контрольній шкалі. Ліміти показника по періодах, що вивчалися, становлять у жеребців 159,7-163,0 (стандартний показник - 162,0 см), у кобил – 160,0-162,4 см (стандартний показник - 161,0 см). За висотою в холці жеребці 3-річного віку не досягають показника контрольної шкали в середньому на 2,9 см, ліміти показника по роках – 179,2-186,1 см (стандартний показник - 186,0 см), кобили перевищують показник контрольної шкали на 1,6 см, ліміти показника по роках – 180,8-184,5 см (стандартний показник - 181,0 см). За обхватом п'ястка і жеребці і кобили 3-річного віку не досягали контрольної шкали, у жеребців цей показник коливався у межах 19,11-20,28 см (стандартний показник - 20,5 см), у кобил – 18,86-20,00 (стандартний показник – 20,0 см).

Проміри молодняку коней чистокровної верхової породи, випробуваного на іподромах України

Рік випробувань, стать коней		2-х років				3-х років				4 років та старше			
		п	висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястка	п	висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястка	п	висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястка
2007	жер.	17	157,2 ±0,84	175,9 ±1,07	19,31 ±0,18	13	161,3 ±1,13	182,8 ±1,54	19,92 ±0,16	8	162,5 ±1,86	184,5 ±1,84	20,13 ±0,26
	коб.	10	156,0 ±1,23	173,2 ±1,00	18,25 ±0,20	18	160,1 ±0,69	181,6 ±0,89	19,11 ±0,11	1	153,0	172,0	18,5
2008	жер.	9	160,8 ±0,95	178,4 ±1,87	19,67 ±0,17	10	159,7 ±1,28	179,2 ±1,26	19,45 ±0,25	7	162,4 ±0,75	184,3 ±1,49	20,07 ±0,20
	коб.	18	159,9 ±0,79	179,3 ±1,07	19,14 ±0,12	7	160,3 ±0,68	180,9 ±0,96	18,86 ±0,14	-	-	-	-
2009	жер.	14	159,9 ±1,08	183,6 ±1,42	19,79 ±0,27	13	162,9 ±0,95	186,1 ±1,57	19,96 ±0,22	11	162,6 ±0,96	188,1 ±1,61	20,18 ±0,24
	коб.	20	159,5 ±0,65	184,0 ±0,88	19,30 ±0,17	9	160,0 ±0,87	184,0 ±1,56	19,11 ±0,20	-	-	-	-
2010	жер.	41	160,2 ±0,54	179,8 ±0,83	19,94 ±0,13	16	161,72 ±0,78	184,2 ±0,88	20,28 ±0,19	18	163,8 ±0,63	185,6 ±1,18	2,50 ±0,15
	коб.	27	158,8 ±0,52	178,3 ±0,79	19,24 ±0,14	19	162,4 ±0,79	184,5 ±1,17	19,32 ±0,15	1	166,0	188,0	20,0
2011	жер.	24	158,7 ±0,78	174,7 ±0,78	20,21 ±0,08	15	163,0 ±0,71	182,3 ±1,22	20,22 ±0,13	9	164,0 ±0,57	184,9 ±0,09	20,50 ±0,09
	коб.	9	159,1 ±1,02	176,4 ±1,28	19,93 ±0,13	10	161,1 ±0,91	180,8 ±1,43	20,00 ±0,15	-	-	-	-
В серед- ньому:	жер.	105	159,3 ±0,36	178,4 ±0,55	19,86 ±0,08	68	161,9 ±0,43	183,1 ±0,61	20,01 ±0,09	53	163,2 ±0,45	185,7 ±0,65	20,32 ±0,09
	коб.	91	158,9 ±0,36	178,8 ±0,54	19,25 ±0,08	63	161,0 ±0,38	182,6 ±0,57	19,29 ±0,08	2	159,5 ±6,50	180,0 ±8,00	19,25 ±0,75
Контрольна шкала	жер.	-	160,0	170,0	19,7	-	162,0	186,0	20,5	-			
	коб.	-	157,0	170,0	19,0	-	161,0	181,0	20,0	-			

Таким чином, можна констатувати, що коні 2-річного віку краще розвинуті фізично, а коням 3-річного віку за цими ознаками уваги приділяється недостатньо.

Показники промірів певною мірою впливають на показники експертної оцінки типу та екстер'єру коней, адже вони характеризують калібр, гармонійність, загальний розвиток коня. За результатами експертної оцінки типу та екстер'єру встановлено (табл. 3), що в середньому показники кобил значно перевершують жеребців-ровесників. Це може бути пов'язане з більш високими вимогами комісії до якості жеребців. Так, 2-річні жеребці оцінені в середньому у $7,04 \pm 0,10$ бал., кобили – у $7,24 \pm 0,09$ бал., 3-річні жеребці – у $7,16 \pm 0,12$ бал., кобили – $7,42 \pm 0,10$ бал. Жеребці 4-річного віку і старші оцінені в середньому у $7,15 \pm 0,14$ балів. Кобили 4-річного віку, як правило, надходять до відтворювального складу і на іподромі не випробовуються.

Висновки:

1. За останні десять років в породі відбулися значні зміни, як за формою власності господарств, так і за чисельністю відтворювального складу. Більшість суб'єктів племінної справи скоротили чисельність відтворювального складу, спрямувавши зусилля на підвищення його якості в індивідуальних племінних підборах. В державних кінних заводах утримують 35,9 %, у приватних та господарствах асоціативного типу – 64,1 % племінного поголів'я чистокровної верхової породи. Третина усього поголів'я породи (31,1 %) утримується у приватному кінному заводі «Міллєніум».

2. Коні вітчизняної селекції практично не поступаються за динамікою абсолютних рекордів жвавості на всі дистанції коням світової селекції, враховуючи той факт, що частка породи в Україні є мізерною у порівнянні зі світовим поголів'ям і складає 0,63 % від загальної кількості представників породи. В цих умовах складно вести інтенсивну селекцію за жвавістю. Разом з тим існує досить широкий діапазон для подальшого удосконалення вітчизняної частини популяції.

3. Оцінка екстер'єру та промірів коней чистокровної верхової породи показали, що коні 2-річного віку вітчизняної популяції в цілому відповідають контрольній шкалі, за обхватом грудей і костистістю переважають показники стандарту породи. Трирічні коні обох статевих груп не досягають показників стандарту породи, що може свідчити про недостатнє виконання технологічних умов утримання коней цієї вікової групи.

Бібліографічний список

1. Bailey C. J. Factors associated with time until first race and career duration for Thoroughbred racehorses / C. J. Bailey, S. W. Reid, D. R. Hodgson, R. G. Rose // American Journal of Veterinary research. – 1999. – Vol. 60. – № 10. – P.1196–1200.

2. Волков Д. А. Заводские породы лошадей Украины и методы их совершенствования: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук: 06.02.01 / Д. А. Волков. – Х., 1975. – 78 с.

3. Капунцов Д. Резвостной потенциал лошадей чистокровной верховой породы и факторы, влияющие на его проявление: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к. с.-г. наук: 06.02.01 / Д. Капунцов // ВНИИК. – 1987. – С. 17–22.

4. Hampson N., Mason A. The British Thoroughbred Breeding Industry: Economic Contribution & Opportunitites. – 2014. – Vol. 1. – P.9–12.

5. Ковальчук Н. А. Комбінаційна здатність ліній і родин коней чистокровної верхової породи за показниками роботоздатності / Н. А. Ковальчук, Г. О. Соколова // Наук.-техн. бюлетень ІТ НААН (конярство). – Х., 2012. – № 106. – С. 39–43.

6. Мельник Ю. Ф. Нормативно-практичне видання: Інструкція з бонітування племінних коней. Інструкція з ведення племінного обліку в конярстві. Положення

про централізований племінний облік у конярстві / [Ю. Ф. Мельник, І. П. Горошко, Л. Ю. Безугла та ін.]. – К., 2007. – 108 с.

ДИНАМИКА ПОГОЛОВЬЯ И ПОКАЗАТЕЛИ СЕЛЕКЦИОННЫХ ПРИЗНАКОВ ЧИСТОКРОВНОЙ ВЕРХОВОЙ ПОРОДЫ ЛОШАДЕЙ В УКРАИНЕ

Ткачева И. В., Институт животноводства НААН

Рассмотрена динамика поголовья лошадей чистокровной верховой породы отечественной селекции за последние 15 лет и распределение воспроизводительного состава в субъектах племенного дела. Оценены и проанализированы показатели селекционных признаков (резвость, призовая работоспособность, развитие промеров) молодняка чистокровной верховой породы. Определена сравнительная динамика абсолютных рекордов резвости (с) на классические дистанции (м) лошадей чистокровной верховой породы отечественной и мировой селекции. Оценены экстерьерные и промерные показатели лошадей разных половозрастных групп, установлено соответствие этих показателей требованиям к стандарту породы.

Ключевые слова: лошади, чистокровная верховая порода, селекция, резвость, призовая работоспособность, промеры тела, экстерьер.

DYNAMICS OF LIVESTOCK AND INDICATORS OF SELECTION TRAITS OF THE THOROUGHBRED HORSES IN UKRAINE

Tkachova, I. V., Institute of animal science NAAS

The dynamics of a livestock of horses of the thoroughbred of domestic selection over the past 15 years and distribution of reproductive composition in subjects of breeding was reviewed. Evaluated and analyzed the performance of selection traits (frolie, prize performance, the development of measurements) of the young thoroughbred. Were Identified the comparative dynamics of the absolute records for frolic (C) in the classic distance (m) horses of the thoroughbred in domestic and world selection. Evaluated exterior and development of measurements of horses of different sex and age groups, established according to these indicators, the requirements to the breed standard.

Keywords: horse, thoroughbred, selection, agility, prize performance, body measurements, exterior.